

Μερικές σκέψεις για τις επιπτώσεις τῶν σεισμῶν στὴ Θεσσαλονίκη

Ἑλένη Καφκαλά

Τὸ ἄρθρο πού ἀκολουθεῖ εἶναι μιά προσπάθεια νά ἐκτιμηθοῦν τὰ προβλήματα πού προέκυψαν ἀπὸ τοὺς πρόσφατους σεισμούς στὴ Θεσσαλονίκη. Παρόλο πού ἐπιχειρήθηκε μιά συστηματικὴ ἀξιολόγηση πολλῶν ὑπαρχόντων στοιχείων, ἡ ἔρευνα δέν ἔχει ἀξιώσεις ὀλοκληρωμένης μεθόδου ἀναγνώρισης καὶ λύσης τῶν προβλημάτων τῆς πόλης. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς εἶναι νά παρουσιάσει μιά γενικὴ εἰκόνα γι' αὐτὰ τὰ προβλήματα καὶ νά ὑποδείξει ὀρισμένες καίριες κατευθύνσεις γιὰ παραπέρα ἔρευνα καὶ συζήτηση.

Εἰσαγωγή

Ὑπάρχουν διάφορες ἀπόψεις ἀπὸ τίς ὁποῖες θά μπορούσε νά ἐρευνηθεῖ τὸ θέμα. Κυριότερες, ὅπως ἀποδείχτηκε ἀπὸ τίς μέχρι τώρα συζητήσεις καὶ ἀντιδράσεις πού δημιουργήθηκαν, εἶναι αὐτές πού ἀφοροῦν τίς οικονομικές, πολιτικές καὶ τεχνικές διαστάσεις τῶν προβλημάτων. Βέβαια καμιά ἀπ' αὐτές δέν ἐμφανίζεται ξεχωριστά, ἀλλὰ ὀλες μαζί συνθέτουν τὸ συνολικὸ πρόβλημα.

Ἡ ἔρευνα πού παρουσιάζεται ἐδῶ δέν περιέχει, σάν ξεχωριστὴ ἐνότητα, κάποια ἀπὸ τίς παραπάνω διαστάσεις. Ἐκεῖνο πού προσφέρει εἶναι μιά περιγραφή τῆς κατανομῆς τῶν καταστροφῶν στὸ οἰκιστικὸ περιβάλλον σέ σχέση μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν λειτουργιῶν καὶ τὴ χωρικὴ κατανομή τῶν κοινωνικῶν τάξεων στὴν πόλη. Ἡ γνώση αὐτοῦ τοῦ εἶδους (πού θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ σάν ἡ κοινωνικὴ καὶ χωρικὴ διάσταση τοῦ θέματος) εἶναι τὸ βασικὸ καὶ ἀπαραίτητο ὑπόβαθρο γιὰ τὸν καθορισμὸ προτεραιοτήτων γιὰ τὴ λύση τῶν ἰδιαίτερων προβλημάτων πού καλοῦνται νά ἀντιμετωπι-

συν οι φορείς που σχετίζονται με τις γενικές διαστάσεις που αναφέραμε.

Παρ' όλα αυτά ένα σύντομο σχόλιο είναι απαραίτητο για την κατανόηση της σημασίας των παραπάνω.

1) Τό κτισμένο περιβάλλον είναι ένα τεράστιο απόθεμα σταθερού και ακίνητου κεφαλαίου που χρησιμεύει σαν μία γενική βάση για κάθε είδους οικονομική δραστηριότητα (παραγωγή, ανταλλαγή, κατανάλωση). Μ' αυτή την έννοια, κάθε διατάραξη της ομαλής οικονομικής λειτουργίας του (της απόκτησης δηλαδή κέρδους από το προϊόν του που είναι ή παροχή στέγασης σε κάθε είδους αστική λειτουργία -κατοικία, εμπόριο, κλ.π.) δημιουργεί μιās μορφής οικονομική κρίση που έχει επιπτώσεις πολύ πέρα από τις άμεσες και εμφανείς επιπτώσεις πάνω στις συγκεκριμένες χρήσεις που στεγάζει. Για παράδειγμα, ή καταστροφή μιās κατοικίας που προορίζεται για εκμετάλλευση (πώληση, ένοικιαση και όχι ιδιοκατοίκηση που είναι ιδιαίτερη περίπτωση) πριν την απόσβεση του συνολικού κεφάλαιου που επενδύθηκε σ' αυτήν (σύν τό ποσοστό κέρδους που κυριαρχεί στον οικιστικό τομέα) δημιουργεί μιὰ τεχνητή σπανιότητα κεφαλαίου που εμποδίζει την παραπέρα ανάπτυξη του οικιστικού τομέα (και συνεπώς χειροτερεύει τό πρόβλημα). Ταυτόχρονα μέρος του διαθέσιμου κεφαλαίου (δάνεια, πρόσθετες επενδύσεις) ξοδεύεται για την έπισκευή και αποκατάσταση του υπάρχοντος κτίσματος. Μέ τόν τρόπο όμως αυτό αυξάνεται τό κόστος (και συνεπώς τό κεφάλαιο που πρέπει να αποσβεστεί) χωρίς καμιά ποιοτική ή ποσοτική καλύτερηση του κτισμένου περιβάλλοντος σε σχέση με αυτό που υπήρχε πριν την καταστροφή. Δεν θά έπεκταθούμε άλλο σ' αυτό τό σημείο. Θεωρούμε αρκετά δσα λέχθηκαν για την απόδειξη της σημασίας της οικονομικής διάστασης.

2) 'Η συνακόλουθη "πολιτικοποίηση" των προβλημάτων αντανακλά τις απαιτήσεις και τούς περιορισμούς του οικονομικού επιπέδου. 'Η λογική της κρατικής παρέμβασης στη σύγχρονη οικονομία είναι ακριβώς ή ανάληψη από τό κράτος τομέων που εγκαταλείπει τό ιδιωτικό κεφάλαιο στο μέτρο που δεν αφήνουν ίκανοποιητικό κέρδος. 'Η επίκληση που ακούγεται από παντού για κρατική παρέμβαση (με δάνεια ή ανάληψη κατασκευών από τό δημόσιο π.χ. ΔΕΠΟΣ) αντιστοιχεί από τή μιὰ μεριά στην κάλυψη πραγματικών κοινωνικών αναγκών, αλλά ταυτόχρονα, και στη "σωτηρία" της ύπαρξης ενός κερδοσκοπικού οικιστικού τομέα. 'Από αυτή την άποψη κάθε παραπέρα κριτική ή μελέτη θά πρέπει να εξετάζει σε τί βαθμό οι παρεμβάσεις παίρνουν ένα μόνιμο χαρακτήρα εννοϊκό για τό κοινωνικό σύνολο (και ιδιαίτερα για τις κοινωνικές τάξεις που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη όπως θά δείξει και τό κύριο μέρος του άρθρου) ή αποτελούν απλά περιστασιακά μέτρα για επαναδραστηριοποίηση του κερδοσκοπικού ιδιωτικού τομέα.

3) Οι οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις του θέματος εκφράζονται μέσα από την ύπαρξη ενός αριθμού κοινωνικών ομάδων και φορέων που καθορίζονται από τό ρόλο τους στην παραγωγή και χρήση του κτισμένου περιβάλλοντος.

α. Οι κυριότερες κοινωνικές ομάδες είναι:

i) οι ιδιοκτήτες κτιρίων, διαμερισμάτων κλ.π. για

εκμετάλλευση

ii) οι ιδιοκτήτες κατοικίας για τή δική τους χρήση

iii) οι ένοικιαστές

Τά συμφέροντα αυτών των ομάδων και ή δύναμη να έπηρεάσουν τά μέτρα που πρέπει να ληφθούν, είναι διαφορετικά.

6) Οι κυριότεροι φορείς που καλούνται να ανταποκριθούν στις υπάρχουσες ανάγκες των παραπάνω ομάδων, είναι:

i) οι κατασκευαστές και μηχανικοί

ii) οι κεντρικοί κρατικοί φορείς

iii) οι τοπικοί κρατικοί φορείς

iv) διάφορες οργανώσεις (πολιτικές, πολιτιστικές, κλ.π.)

Οι φορείς αυτοί μπορούν να έπηρεάσουν ή διαδικασία λήψης αποφάσεων και να καθορίσουν προτεραιότητες στη λήψη των αναγκαίων μέτρων. Οι επιδιώξεις βέβαια αυτών των φορέων μπορούν να συγκρούονται. Τό τελικό αποτέλεσμα καθορίζεται από την ίσορροπία των δυνάμεων ανάμεσά τους.

Οι επικαλύψεις ρόλων, εκπροσωπήσεων, συμφερόντων, κλ.π. ανάμεσα σ' αυτού του είδους τις κοινωνικές ομάδες περιπλέκουν τό πρόβλημα και θά πρέπει βέβαια να γίνουν αντικείμενο ξεχωριστής ανάλυσης για μιὰ πλήρη περιγραφή της κατάστασης.

4) 'Ενα τελευταίο σημείο αφορά την τεχνική διάσταση του θέματος και ιδιαίτερα τό ρόλο των τεχνικών που είναι οι άμεσοι άρμόδιοι -κάτοχοι της αναγκαίας γνώσης- για την ύλοποίηση των αποφάσεων. 'Η σχετικά σημαντική θέση τους, σε σχέση με τούς υπόλοιπους φορείς, λόγω αυτής της τεχνικής τους άρμοδιότητας αντανακλάται στην προσπάθεια για τό συντονισμό του έργου τους με τή δημιουργία της λεγόμενης "Συνεργατικής" των μηχανικών. Τά προβλήματα που αντιμετωπίζει ή επίτευξη των στόχων της Συνεργατικής (τόσω λόγω έξωτερικών πιέσεων όσο και λόγω έξωτερικών διαφορών) δεν είναι τίποτα περισσότερο παρά μιὰ συνάρτηση των οικονομικών μηχανισμών και των πολιτικών συγκρούσεων που προαναφέρθηκαν.

Θεωρούμε όλα δσα λέχθηκαν μέχρι εδώ σαν βασικές προϋποθέσεις μιās ολοκληρωμένης μελέτης. 'Οποιαδήποτε συστηματικότερη προσπάθεια θά απαιτούσε ξεχωριστή έρευνα.

Θά στραφούμε στη συνέχεια στο κύριο θέμα αυτού του άρθρου που όπως αναφέραμε είναι οι πρώτες διαπιστώσεις για την έκταση και την κατανομή των καταστροφών στην πόλη σε σχέση με την έξωτερική οργάνωση των λειτουργιών και την κατανομή των κοινωνικών τάξεων.

ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

'Ο σεισμός, σαν φυσικό φαινόμενο, εμφανίστηκε καθαρά σαν έξωτερικός παράγοντας, σε σχέση με την ίδια την εξέλιξη και τό έξωτερικό δυναμικό της πόλης. Δεν έμεινε όμως χωρίς επιπτώσεις γι' αυτήν. Οι άμεσες επιπτώσεις ήταν δλάβες στά κτίρια, αλλά έμμεσα θίγηκαν οι κάθε είδους λειτουργίες που στεγάζονταν σ' αυτά.

Τά προβλήματα που δημιουργήθηκαν αντιστοιχούν στο

βαθμό επίδρασης του σεισμού στις βασικές λειτουργίες. Ο βαθμός αυτής της επίδρασης καθορίζει ταυτόχρονα και τις δυσκολίες που θα εμφανιστούν στην αποκατάστασή τους.

Απ' όλες τις λειτουργίες, η κατοικία (που καλύπτει τη βασική ανάγκη της στέγασης) είναι αυτή που καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό της συνολικής κτισμένης επιφάνειας της πόλης. Γι' αυτό, το πρόβλημα κατοικίας είναι και το κρίσιμότερο πρόβλημα που δημιουργήθηκε. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι άλλες, όπως η περιθαλψη ή η εκπαίδευση, που αφορούν συλλογικές εξυπηρέτησεις) έχουν λιγότερη σημασία και άρα εμφανίζουν μικρότερο πρόβλημα.

Οι λειτουργίες, σ' αυτό το σημείο, μάς ενδιαφέρουν στο μέτρο που αποτελούν χώρους ζωής για τον πληθυσμό της πόλης. Και πάνω σ' αυτή τη βάση αναπτύσσεται η κύρια ιδέα του άρθρου ότι οι καταστροφές από τους σεισμούς έθιξαν διαφορετικά τις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις της πόλης και ειδικά περισσότερο τις φτωχότερες απ' αυτές.

1. ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Η κύρια μορφή ανάπτυξης της πόλης χαρακτηρίζεται από μιά γραμμική επέκταση κατά μήκος της παραλίας και ταυτόχρονα μιά κατά πλάτος επέκταση σε περίπου όμοιους κύκλους. Μιά μεγάλη ακτινωτή ζώνη ελεύθερων χώρων κόβει την πόλη σε δύο μέρη. Οι βασικές αρτηρίες ακολουθούν τη γραμμική επέκταση, ενώ οι ακτινωτές είναι

δευτερεύουσας σημασίας.

Τό οικιστικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από τη γρήγορη αύξηση και την πυκνότητα των πολυκατοικιών τα τελευταία χρόνια, που άλλαξαν τη μορφή και το χαρακτήρα της πόλης. Η ψηλότερη δόμηση βρίσκεται στην κεντρική περιοχή (Δήμος Θεσσαλονίκης) και μειώνεται αισθητά από το κέντρο προς την περιφέρεια.

Οι παλιότερες χρονικά κατασκευές βρίσκονται επίσης στην κεντρική περιοχή, ενώ προς την περιφέρεια υπάρχουν σχετικά καινούργιες κατασκευές (χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα καλύτερη ποιότητα). Νησίδα με πολύ παλιά και χαμηλά σπίτια είναι η Πάνω Πόλη, το μόνο κομμάτι της πόλης που διατηρεί κάπως τον ιστορικό χαρακτήρα της παλιάς Θεσσαλονίκης.

Ο ιδιωτικός τομέας κυριαρχεί στην οικοδομική δραστηριότητα, με εξαίρεση τρεις περιοχές οργανωμένης δόμησης (Νέα Κρήνη, Φοίνικας, Άξιός).

Οι κύριες τάσεις επέκτασης της πόλης, προς τα ΝΑ και ΒΔ, ακολουθούν τη γραμμική της εξέλιξη.

Στη συνέχεια θα δείξουμε σε γενικές γραμμές τις δλάβες που προκάλεσε ο σεισμός πάνω σ' αυτή την οικιστική οργάνωση.

Ο τελικός χαρακτηρισμός των κτιρίων από την επιτροπή έλέγχου δίνεται στον παρακάτω πίνακα (στοιχεία της ΥΑΣΒΕ -ύπηρεσίας αποκαταστάσεως σεισμοπλήκτων Βορείου Ελλάδος- του Υπουργείου Δημοσίων Έργων, Νοέμβριος 1978).

	αριθμός	%	ύψη των κτιρίων
Κατεδαφιστέα κτίρια	2.806	4,5	αποκλειστικά μονώροφα και διώροφα
Έπισκευάσιμα κτίρια (απ' αυτά κτίρια με σοβαρές βλάβες στον φέροντα οργανισμό)	13.665 (818)	21,7	(196 πολυκατοικίες και 622 μονώροφα και διώροφα)
Κτίρια χωρίς σοβαρές βλάβες	46.441	73,8	
Σ Υ Ν Ο Λ Ο	62.912	100,0	

Τά κτίρια που τελικά κατεδαφίζονται είναι όλα μονώροφα ή διώροφα. Παρόμοιας κατηγορίας, ως προς τη σοβαρότητα της βλάβης, αλλά επισκευάσιμα, είναι τά κτίρια με τις σοβαρές βλάβες στον φέροντα οργανισμό. Οι δύο αυτές κατηγορίες επικίνδυνων κτιρίων δίνουν συνολικά 3.624 κτίρια. Είναι χαρακτηριστικό για την ποιότητα των κατασκευών ότι 196 απ' αυτά είναι πολυκατοικίες (δταν μάλιστα από τό είδος του σεισμού περιμέναμε σοβαρές βλάβες μόνο σε χαμηλά κτίρια).

Έκτός από τά επικίνδυνα κτίρια, πρόβλημα υπάρχει και για τά υπόλοιπα 12847 κτίρια με σοβαρές βλάβες που έχουν ανάγκη έπισκευής.

Μιά γενική εικόνα της κατανομής τους στο χώρο έχουμε από τον πρώτο χάρτη. Τά στοιχεία του προέρχονται από αντίστοιχο χάρτη της ΥΑΣΒΕ με τά "κόκκινα" (επικίνδυνα) κτίρια, βάση του χαρακτηρισμού της πρώτης επιτροπής έλέγχου. Παρόλο που πολλά απ' αυτά κρίθηκαν από τις

επόμενες επιτροπές σαν επισκευάσιμα, ο χάρτης δεν παύει να δείχνει την πραγματική κατανομή των καταστροφών, αν όχι ποσοτικά τουλάχιστον ποιοτικά.

Οι περιοχές με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση καταστροφών είναι:

α. Η περιοχή της Πάνω Πόλης. Περιοχή που όπως αναφέραμε χαρακτηρίζεται από χαμηλή δόμηση και παλαιότητα των κατασκευών.

β. Μιά ακτινωτή ζώνη (περιοχή Πατάφη) στα ανατολικά της ζώνης ελεύθερων χώρων. Παρόλο που ανήκει στις περιοχές με την ψηλότερη δόμηση, εξακολουθεί να περιέχει πολλά παλιά μονώροφα και διώροφα κτίρια.

γ. Μιά γραμμική ζώνη πάνω από τό λιμάνι και μέχρι τό σιδηροδρομικό σταθμό. Η περιοχή αυτή έχει παλιές κατασκευές και όπως θα δούμε παρακάτω περιέχει ανάμικτα παλιές διομηχανίες και χοντρικό έμποριο.

δ. Σ' έπαφή σχεδόν με την προσηνόμενη ζώνη μιά

μικρότερη περιοχή, μέρος του Δήμου 'Αμπελοκήπων, με πολλά παλιά χαμηλά στίτια.

Διάσπαρτες, με μικρότερες σέ επιφάνεια τοπικές συγκεντρώσεις (ιδιαίτερα στίς περιφερειακές συνοικίες και μάλιστα προς τὰ Δυτικά), είναι οί καταστροφές σ' όλη τήν υπόλοιπη πόλη.

Συνοψίζοντας, ή βασική διαπίστωση είναι ότι ό σεισμός έθιξε κυρίως μονώροφα και διώροφα κτίρια, κατανεμημένα σ' όλόκληρη τήν πόλη, αλλά με τοπικές συγκεντρώσεις στίς παλιότερες συνοικίες ή στίς σχετικά νεότερες αλλά με χαμηλότερη ποιότητα κατασκευής.

2. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ

Ό δεύτερος χάρτης δείχνει σέ γενικές γραμμές τήν οργάνωση τών λειτουργιών.

Ό κατοικία κυριαρχεί σ' όλες τίσ περιοχές τής πόλης.

Στό κυρίως οικονομικό κέντρο (πού συμπίπτει με τόν ιστορικό πυρήνα τής πόλης) υπάρχουν ανάμικτες κεντρικές λειτουργίες (έμπόριο, γραφεία και ύπηρεσίες). Σ' ένα μέρος του κέντρου αυτού συγκεντρώνεται τό χονδρεμπόριο (δυτικά προς τό λιμάνι), πού συνεχίζεται και έξω από τό κέντρο (από τό λιμάνι μέχρι τό σιδηροδρομικό σταθμό) ανάμικτο με παλιές

βιομηχανίες και βιοτεχνίες.

Τό υπόλοιπο λιανικό έμπόριο εμφανίζεται διάσπαρτα στήν πόλη, με τοπικές συγκεντρώσεις πάνω στίς βασικές άρτηριές. Μιά τέτοια μεγάλη συγκέντρωση, ανάμικτη και με λειτουργίες άναψυχής, βρίσκεται πάνω στον άξονα τής Β. Όλγας άνατολικά του κέντρου.

Ζώνη άναψυχής θά μπορούσαμε νά χαρακτηρίσουμε και τή ζώνη ελεύθερων χώρων στή μέση τής πόλης (όπου περιέχονται επίσης τό Πανεπιστήμιο, ή Διεθνής Έκθεση και μερικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις).

Ό βιομηχανία συγκεντρώνεται κυρίως πάνω στίς βασικές όδικές έξόδους τής πόλης. Στήν έξοδο προς τό Λαγκαδά, προς τή Βέροια (παλιά έθνική όδός), προς τήν Άθήνα (νέα έθνική όδός) και προς τή Χαλκιδική. Στό έσωτερικό τής πόλης ή μεγαλύτερη και παλιότερη χρονικά συγκέντρωση βρίσκεται στή ζώνη πού άναφέραμε δυτικά του κέντρου. Διάσπαρτη συναντιέται στήν υπόλοιπη πόλη και κύρια στίς περιφερειακές συνοικίες (Καλαμαριά, Χαριλάου, Τούμπα, Σταυρούπολη, Άμπελόκηποι).

Διάσπαρτες είναι και οί υπόλοιπες λειτουργίες (όπως ή εκπαίδευση και ή περίθαλψη). Ό έπόμενος πίνακας δίνει τήν άνάλυση τών καταστροφών στα κτίρια με βάση δύο διακρίσεις ως προς τίσ λειτουργίες. Τήν κατοικία και τὰ καταστήματα (χωρίς διευκρίνηση του είδους τους).

	Κατεδαφιστέα	Έπισκευάσιμα με σοβαρές βλάβες στών φέροντα οργανισμό		Υπόλοιπα έπισκευάσιμα
		Μονώροφα Διώροφα	Πολυκατοικίες	
Κτίρια	2806	622	196	12847
Σύνολο διαμερισμάτων	4848	890	3079	57201
Κατοικήσιμες		550	1451	
Κατοικίες	3596	260	1215	
Μή κατοικήσιμες	3596	810	2666	
Σύνολο		65	320	
Κατοικήσιμα	682	15	93	
Καταστήματα	682	80	413	
Μή κατοικήσιμα				
Σύνολο				
Υπόγεια	350			
Άποθήκες	20			

Ό κατοικία κατ' άρχήν είναι ή λειτουργία πού θίγηκε περισσότερο από τούς σεισμούς. 5071 διαμερίσματα είναι ή κατεδαφιστέα ή μη κατοικήσιμα μέχρι νά επισκευαστούν οί σοβαρές βλάβες στών φέροντα οργανισμό. Τό πρόβλημα κατοικίας είναι άμεσο γι' αυτές τίσ οικογένειες πού έμειναν χωρίς στέγη. Και είναι περισσότερο δεξ' άν δούμε ότι ήδη από τό 1971 ύπήρχε έλλειψη κατοικίας περίπου για 9000 οικογένειες.

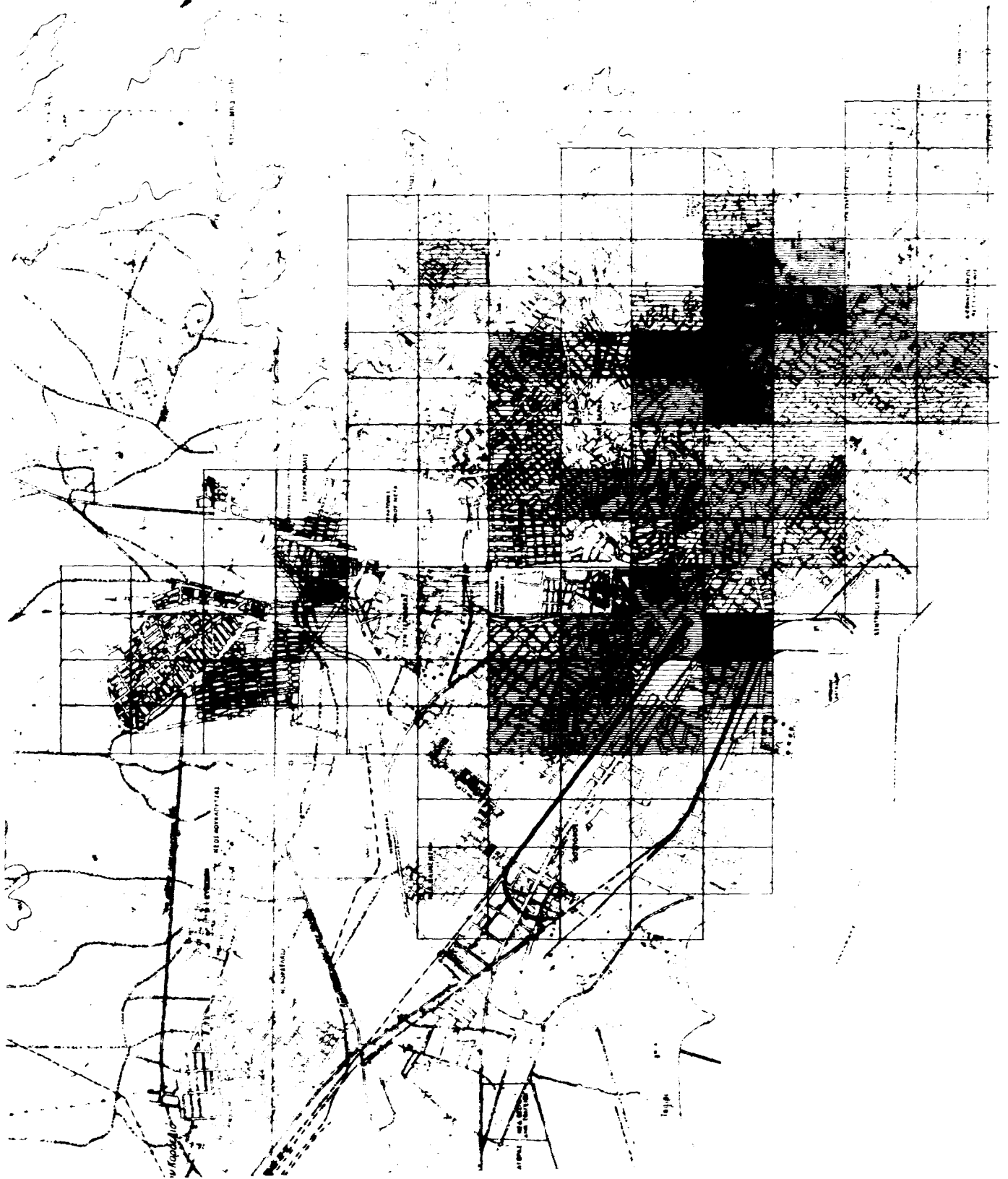
Όλλά τό πρόβλημα ύπάρχει επίσης και για τίσ κατοικίες πού χρειάζονται έπισκευή, είτε τὰ 2001 διαμερίσματα κατοικίας με τίσ σοβαρές βλάβες στών φέροντα οργανισμό πού κρήθηκαν κατοικήσιμες, είτε στίς υπόλοιπες επισκευάσιμες κατοικίες (μέρος από τὰ 57201 διαμερίσματα πού δέν

διευκρινίζεται ή λειτουργία τους).

Για τίσ υπόλοιπες λειτουργίες μόνο γενικά μπορούμε νά πούμε (μιά και δέν έγινε ιδιαίτερη έρευνα), και στό μέτρο πού ό σεισμός έθιξε όλόκληρη τήν πόλη, ότι έχουν θιχτεί άνάλογα με τίσ θέσεις στίς όποιες βρίσκονται.

Στό οικονομικό κέντρο, εκτός από τήν περιοχή τών παλιών άγορών πού έπαθε σοβαρές ζημιές, μερικά μόνο θά πρέπει νά έχουν θιγεί τό έμπόριο, τὰ γραφεία και οί ύπηρεσίες. Μεγαλύτερες είναι οί βλάβες, όπως είδαμε στή ζώνη χονδρεμπορίου και βιομηχανίας - βιοτεχνίας.

Ό από τίσ υπόλοιπες λειτουργίες αυτές πού θίγηκαν περισσότερο είναι ή εκπαίδευση και περίθαλψη. Ό ιδιαίτερα για τήν εκπαίδευση τό πρόβλημα παίρνει τραγικές διαστάσεις, άν

ΕΡΜΑΙΟΚΟΝΙΚΗ

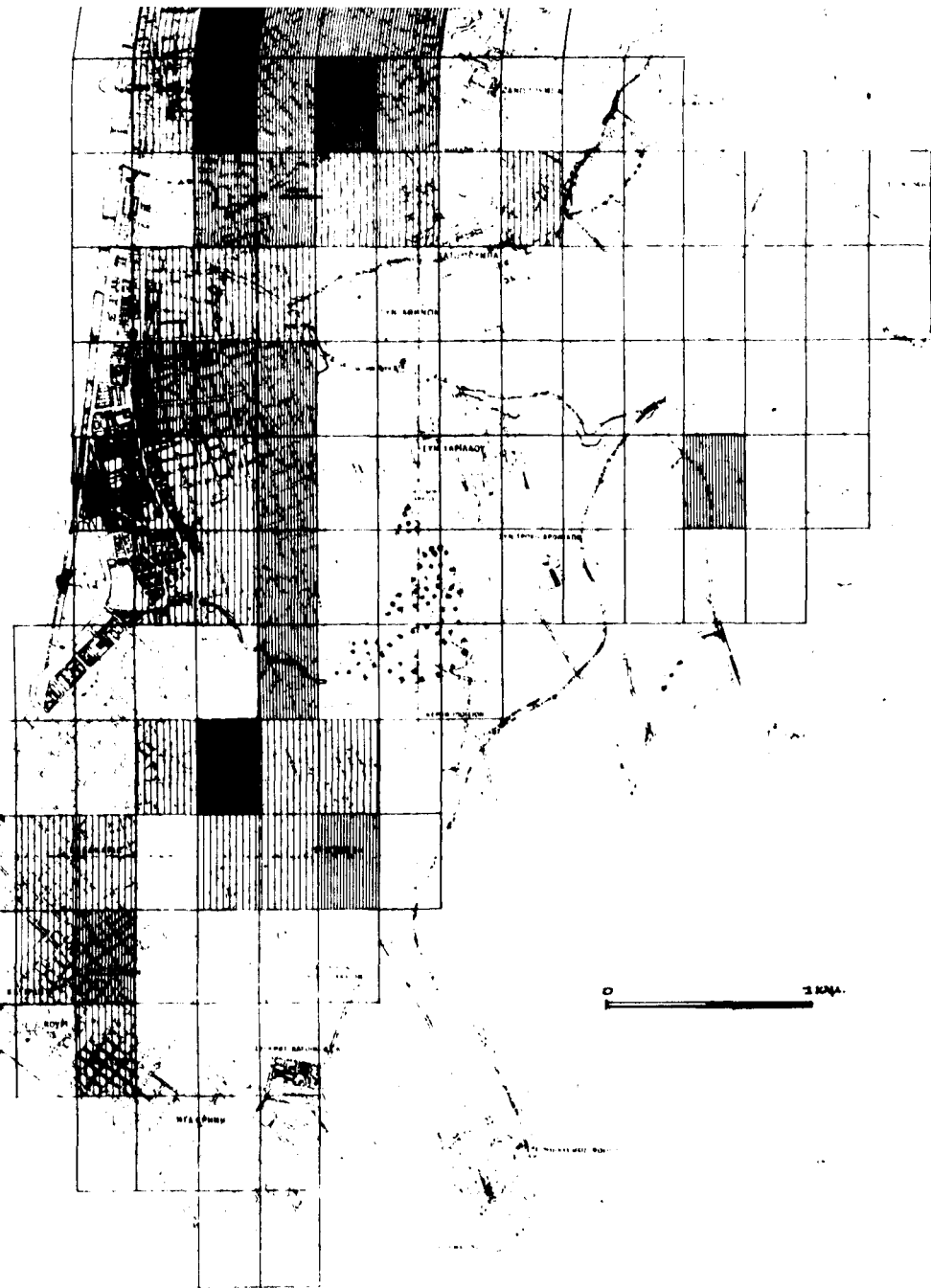

ΕΡΜΑΙΟΚΟΝΙΚΗ

κόκκινο χρώμα - χρωματισμός αέλιου (Αγχού - ανά τετράγωνο)

- 1 - 4 τετρα. ανά τετ. (7 τετρα. ανά μέτρο κανάλιου)
- 2 - 4 τετρα. ανά τετ. (5 τετρα. ανά μέτρο κανάλιου)
- 3 - 2 τετρα. ανά τετ. (7 τετρα. ανά μέτρο κανάλιου)
- 4 - 1 τετρα. ανά τετ. (3 τετρα. ανά μέτρο κανάλιου)

δοῦμε ὅτι ἤδη πρὶν τὸ σεισμό ὑπῆρχε μεγάλο ἔλλειμμα δημόσιων σχολείων (ἄστεγοι 37000 περίπου μαθητές δημοτικού ἢ ἀντίστοιχα 400 στρέμματα οἰκοπέδου καὶ 28000 μαθητές γυμνασίου ἢ ἀντίστοιχα 600 στρέμματα). Ἄλλὰ καὶ γιὰ τὴν περίθαλψη τὸ πρόβλημα εἶναι σημαντικό, ἀφοῦ περίπου τὰ μισὰ ἀπ' ὅλα τὰ νοσηλευτικά ἰδρύματα (νοσοκομεία, ΙΚΑ, ΠΙΚΠΑ καὶ γηροκομεία) ἔχουν μεσαίες καὶ μεγάλες ζημιές.

3. ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Τὸ τελευταῖο σημεῖο πού θέλουμε νὰ θίξουμε σ' αὐτὸ τὸ μέρος τῆς ἔρευνας εἶναι ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς κατοικίας πού

ὑπῆρχε πρὶν, σὺν αὐτὸ πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τοὺς σεισμούς, πλήττει κύρια τὶς ἀσθενέστερες κοινωνικὲς τάξεις.

Στὸ θέμα τῆς κατοικίας ἐκεῖνο πού διαφοροποιεῖ τὶς κοινωνικὲς ομάδες τῆς πόλης εἶναι οἱ συνθήκες στέγασης. Αὐτὴ τὴ διαφοροποίηση μποροῦμε νὰ τὴν παρακολουθήσουμε ἂν χρησιμοποιήσουμε ἓνα δείκτη πού εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικός, τὸ δείκτη πυκνοκατοίκησης (ἄτομα ἀνά δωμάτιο). Τὶς κοινωνικὲς τάξεις θὰ τὶς πάrouμε ἔμμεσα ἀπὸ τὴ θέση στοῦ ἐπάγγελμα καὶ τὸ εἶδος ἐπαγγέλματος τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ νοικοκυριοῦ.

Ὁ ἐπόμενος πίνακας δίνει τὴν κατανομὴ τοῦ δείκτη ἀνάλογα μὲ τὴ θέση στοῦ ἐπάγγελμα:

Δείκτης πυκνοκατοίκησης (ἄτομα ἀνά δωμάτιο)	Ἐργοδότες %	Ἐργαζόμενοι γιὰ δικὸν τους λογαριασμό %	Μισθωτοί %	Μὴ ἐνεργοί %	Σύνολο νοικοκυριῶν %
Κανονικὴ κατοικία κάτω τοῦ 1,0	50,0	40,4	40,1	61,9	48,3
1,0 - 1,4	42,0	48,1	46,7	30,9	41,2
1,5 - 1,9	5,9	5,3	7,0	3,8	5,5
2,0 - 2,9	2,0	5,0	4,9	2,6	3,9
3,0 - 3,9	0,2	0,7	0,5	0,4	0,5
4,0 καὶ πάνω		0,5	0,5	0,1	0,3
Μὴ κανονικὴ κατοικία		0,1	0,1	0,2	0,1
% στοῦ σύνολο τῶν νοικοκυριῶν	7,0	18,0	41,7	33,8	100,0

Οἱ ἐργοδότες ἔχουν σαφῶς καλύτερους δείκτες σὲ σχέση μὲ τοὺς ἐργαζόμενους γιὰ δικὸν τους λογαριασμό καὶ τοὺς μισθωτοὺς. Οἱ δύο αὐτὲς κατηγορίες παρουσιάζουν τὴν ἴδια περίπου κατανομὴ τοῦ δείκτη (αὐτὸ εἶναι μιὰ ἔνδειξη γιὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀνάμικτες καὶ δὲν ἀντιστοιχοῦν κατ' εὐθείαν μὲ

κοινωνικὲς τάξεις).

Τὰ πράγματα ξεκαθαρίζουν πολὺ περισσότερο ἂν δοῦμε τὸν ἐπόμενον πίνακα μὲ τὴν κατανομὴ τοῦ δείκτη ἀνάλογα μὲ τὶς κατηγορίες ἐπαγγελμάτων:

Δείκτης πυκνοκατοίκησης (ἄτομα ἀνά δωμάτιο)	1	2	1-2	3	4	5	3-4-5	6	7
Κανονικὴ κατοικία κάτω τοῦ 1,0	67,5	69,4	67,9	49,5	49,4	39,7	46,8	33,2	32,6
1,0 - 1,4	30,5	27,0	29,8	43,2	43,9	46,6	44,4	50,8	49,0
1,5 - 1,9	0,4	3,6	1,8	5,4	3,4	6,5	4,9	8,4	8,5
2,0 - 2,9	0,4		0,4	1,6	2,6	6,0	3,2	6,1	7,2
3,0 - 3,9				0,2	0,7	0,2	0,3	0,7	1,3
4,0 καὶ πάνω				0,2	0,1	0,7	0,3	0,5	1,3
Μὴ κανονικὴ κατοικία						0,4	0,1	0,1	
% στοῦ σύνολο τῶν νοικοκυριῶν	5,3	1,3	6,5	7,0	9,1	6,1	22,3	33,8	1,8

ὄπου: 1 εἶναι ἐπιστήμονες καὶ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα
2 εἶναι διευθυντὲς καὶ ἀνώτερα στελέχη
3 εἶναι ὑπάλληλοι γραφείου
4 εἶναι ἔμποροι καὶ πωλητὲς

5 εἶναι ἀπασχολούμενοι σὲ ὑπηρεσίες
6 εἶναι ἐργάτες καὶ τεχνίτες
7 εἶναι ἀπασχολούμενοι στὸν πρωτογενῆ τομέα

Ἄν δεχτοῦμε ὅτι οἱ δύο πρῶτες κατηγορίες ἐπαγγελλμάτων σχηματίζουν τὴν πᾶνω μέση τάξη (μὴ χειρώνακτες) καὶ οἱ ἐπόμενες τρεῖς τὰ μεσοαστικά καὶ μικροαστικά στρώματα (ἐπίσης μὴ χειρώνακτες) βλέπουμε καθαρά μιά συνεχή χειροτέρευση τῶν δεικτῶν ἀπὸ τὴν πᾶνω μέση τάξη, στή

μεσοαστική καὶ μικροαστική, μέχρι τὴν ἐργατική.

Ἡ διαφορὰ φαίνεται καλύτερα ἂν ὁμαδοποιήσουμε περισσότερο τούς δείκτες καὶ «μεταφράσουμε» τὰ ἐπαγγέλματα σέ κοινωνικές τάξεις:

Δείκτης πυκνοκατοίκησης	Μὴ χειρώνακτες		
	Πᾶνω μέση τάξη	Μεσοαστική καὶ μικροαστική	Ἐργατική
κάτω τοῦ 1	67,9	46,8	33,2
1 - 2	31,6	49,3	59,2
2 καὶ πᾶνω	0,4	3,8	7,3

Ἡ διαφοροποίηση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις ἀντανακλάται σέ μεγάλο βαθμὸ στό χώρο καὶ συγκεκριμένα στίς περιοχές κατοικίας. Ἡ γνώση μας γιὰ τὴν κατανομή τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων στό χώρο τῆς Θεσσαλονίκης μόνο σέ γενικές γραμμές ἐπαληθεύει τὸ παραπάνω (κι αὐτὸ λόγω ἔλλειψης συστηματικῶν στοιχείων).

Σαφῶς ὑπάρχει μιά διαδοχική μετάβαση ἀπὸ τὴ ζώνη τῆς παραλίας πρὸς τὴν περιφέρεια ἀπὸ τίς κοινωνικές ὁμάδες τῆς ἀστικής καὶ τῆς μεσοαστικής τάξης σέ ὁμάδες τῆς μικροαστικής καὶ τῆς ἐργατικής. Στὴν πρώτη ζώνη τῆς παραλίας κατοικοῦν τὰ ὑψηλότερα εἰσοδήματα καὶ πρὸς τὴν περιφέρεια ὑπάρχουν περιοχές ὅπου κατοικεῖ ἡ ἐργατική τάξη καὶ τὰ φτωχότερα εἰσοδήματα (ἰδιαίτερα στίς δυτικές συνοικίες τῆς πόλης). Στὴν πλατειά ἐνδιάμεση ζώνη ἔχουμε ἀνάμικτα κοινωνικά στρώματα μεσοαστικά καὶ μικροαστικά. Τὰ μεσοαστικά τείνουν νά συγκεντρώνονται στὰ κέντρα τῶν ἐπιμέρους συνοικιῶν ἢ πᾶνω σέ σημαντικούς ὁδικούς ἄξονες, ἐνῶ τὰ μικροαστικά κυριαρχοῦν σχεδὸν ἀπόλυτα σέ ὀρισμένες περιοχές (ὄπως ἡ Πᾶνω Πόλη). Μεγάλο μέρος τῶν ἐργατικῶν στρωμάτων, ἐκτός ἀπὸ τίς περιφερειακές συνοικίες καὶ τίς περιοχές ὀργανωμένης δόμησης, βρίσκονται (ἀνάμικτα καὶ μὲ μικροαστικά) σέ περιοχές ὑποβαθμισμένης κατοικίας (παλιὸ οἰκιστικὸ στόκ) σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς πόλης.

Ἄν δοῦμε τώρα τὴν κατανομή τῶν καταστροφῶν ἀπὸ τούς σεισμούς (χάρτης 1) σέ σχέση μὲ τὴν κατανομή τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, βλέπουμε ὅτι, μέχρι ἓνα σημεῖο, θίγηκαν περισσότερο οἱ περιοχές συγκέντρωσης τῶν ἀσθενέστερων κοινωνικῶν τάξεων.

Αὐτὸ φαίνεται καθαρότερα στίς περιοχές μὲ τὴ μεγαλύτερη ἔκταση ζημιῶν πού ἀναφέραμε, στίς ὁποῖες, παρόλη τὴ σχετική ἀνάμειξη μεσαίων μὲ μικροαστικά καὶ ἐργατικά στρώματα, ὑπεριχύουν συνήθως τὰ δύο τελευταῖα (Πᾶνω Πόλη καὶ Πατιάφη κυρίως τὰ μικροαστικά, Ἄμπελόκηποι ἐργατικά καὶ μικροαστικά). Κι αὐτὸ συμβαίνει ἐν μέρει γιὰτί οἱ περιοχές αὐτές εἶτε χαρακτηρίζονται ἀποκλειστικά ἀπὸ παλιὸ οἰκιστικὸ στόκ ὑποβαθμισμένης κατοικίας (Πᾶνω Πόλη) εἶτε παρουσιάζουν μιά ἀνάμειξη παλιῶν μονώροφων καὶ διώροφων σπιτιῶν (χαμηλῆς συνήθως ποιότητας) μὲ σχετικά καινούργιες πολυκατοικίες (Πατιάφη, Ἄμπελόκηποι).

Στίς ὑπόλοιπες περιοχές τῆς πόλης, οἱ μικρότερες τοπικές συγκεντρώσεις τῶν καταστροφῶν ἀφοροῦν γειτονίες μὲ παλιά

χαμηλά σπίτια στὰ ὁποῖα κατοικοῦν συνήθως ἀσθενέστερα κοινωνικά στρώματα. Ἄν αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νά συμβαίνει πάντα (γιὰ ὁποιαδήποτε τοπική συγκέντρωση) ἐπαληθεύεται ὁπωσδήποτε στὴν περίπτωση τῶν δυτικῶν συνοικιῶν (πού χαρακτηρίσαμε εἰδικότερα ὡς ἐργατικές).

Ὅμως πέρα ἀπ' αὐτά, ἐκεῖνο πού θέλουμε νά τονίσουμε καὶ μποροῦμε νά ποῦμε σίγουρα εἶναι ὅτι, ἀκόμα κι ἂν συνέβαινε οἱ διαφορετικές κοινωνικές τάξεις νά ἔχουν χτυπηθεῖ τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ γεγονός τοῦ σεισμοῦ, οἱ ἀσθενέστερες ἀπὸ αὐτές ἔχουν τίς λιγότερες εὐκαιρίες γιὰ νά ἀντιμετωπίσουν τίς δυσμενεῖς συνθήκες πού δημιουργήθηκαν, κι αὐτὸ δημιουργεῖ ὁπωσδήποτε μιά ἀνισότητα πού ἐντείνει τὰ ἀποτελέσματα τοῦ σεισμοῦ εἰδικὰ γι' αὐτές.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Ἡ ΠΟΛΗ ΚΑΙ Ἡ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Εἶδαμε μέχρι τώρα ποιές ἦταν οἱ ἐπιπτώσεις τῶν καταστροφῶν ἀπὸ τὸ σεισμὸ στὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση τῆς πόλης. Δὲν ξέρομε, μόνο ἀπ' αὐτὸ, σέ τί βαθμὸ εἶναι καθοριστικές γιὰ τὴν παραπέρα ἀνάπτυξη τοῦ συνολικοῦ δυναμικοῦ τῆς πόλης.

Ἐκεῖνο ὅπως πού μποροῦμε νά ποῦμε σίγουρα εἶναι ὅτι ἡ δυναμικὴ ἀνάπτυξη τῆς πόλης ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ ρόλο τῆς σέ μιά εὐρύτερη περιφέρεια. Κι αὐτὸ γιὰτί ἡ Θεσσαλονίκη δὲν εἶναι μιά μικρὴ πόλη (πού ἀπλῶς αὐτοσυντηρεῖται) ἀλλὰ ὁ δεῦτερος σέ σημασία πόλος ἀνάπτυξης τῆς χώρας καὶ ἡ εὐρύτερη περιφέρειά τῆς καλύπτει ὀλόκληρη τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη.

Ἡ συγκέντρωση τῆς ἀνάπτυξης σ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ μιά συσσωρευτικὴ πορεία στό μέτρο πού οἱ παράγοντες πού δημιούργησαν αὐτὴ τὴ συγκέντρωση ἐξακολουθοῦν νά εἶναι οἱ κινητήριες δυνάμεις μᾶς παραπέρα ἀνάπτυξης. Αὐτὴ ἡ διαδικασία εἶναι ἀρρηκτὰ δεμένη μὲ τὴ θέση πού ἔχει ἡ πόλη στὸν ἑλληνικὸ χώρο καὶ ἰδιαίτερα μὲ τίς σχέσεις καὶ ἀνταλλαγές πού διατηρεῖ μὲ τὴν εὐρύτερη περιφέρειά τῆς.

Τὸ γεγονός αὐτὸ προσθέτει καινούργιες διαστάσεις στό πρόβλημα (πού πρέπει νά διερευνηθοῦν) μιά καί, ἀπὸ τὴ μιά μεριά, ὅ,τι συμβαίνει στὴν πόλη ἀντανακλάται ὁμοια καὶ στὴν εὐρύτερη περιφέρεια καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ εὐρύτερη περιφέρεια μπορεῖ νά ἐπηρεάσει τὴν ἴδια τὴν ἐξέλιξη τῆς πόλης προσφέροντας (ἢ ἀποσπώντας) νέες δυνατότητες.